

Коваленко Є.В.,
студентка спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Національний університет «Запорізька політехніка»;
Онуфрієнко Г.С.,
доктор філософії у філологічних науках, доцент,
доцент кафедри українознавства та загальної мовної підготовки
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ, В КОНКРЕТНО-ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ ТА СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Здатність мови як природної знакової системи передавати інформацію впливає з її найважливіших функцій – когнітивної та комунікативної, завдяки яким відбувається пришвидшений обмін новими знаннями, що результує в процесі еволюції людства. «Втім мова передає не знання, а саме інформацію, і від кожного індивіда залежить, чи зможе вона переробити цю інформацію у знання» [3].

Мовна комунікація є складною інформаційно-знаковою системою, у якій взаємодіють індивідуальні, національні, інтернаціональні мовні ресурси. Функціонування цієї системи має як історичну, так і соціально-культурну зумовленість. Уміння комунікувати є винятково важливою людською компетентністю, однією з передумов досягнення успіху в будь-якій справі, сфері, галузі, у тому числі в публічному контексті та на міжнаціональному рівні. Ось чому в період пріоритету тенденцій до глобалізації в умовах інформатизації соціуму та стрімкого розвитку комунікаційних потреб і в професійному, і в конкретному національному, і в європейському та навіть світовому просторах обов'язково постає потреба в значній інтенсифікації досліджень саме продуктивної мовної/мовленнєвої діяльності людини в зазначених площинах, що і визначає актуальність нашого дослідження в рамках виконуваної кафедральної НДР 08518 «Мовна комунікація у часопросторі і професійному дискурсі» (2018-2021 рр.; науковий керівник – Г.С. Онуфрієнко).

Мета дослідження – виявити специфіку комунікаційного простору у професійному науковому дискурсі (на прикладі продуктивного термінотворення в медичних галузях, які нині набули нових імпульсів своєї актуальності, – мікробіології, теорії імунітету та ортобіотики), конкретно-історичному контексті в ретроспективі (на прикладі Давньої Греції), у сучасному європейському вимірі (на прикладі ЄС) та в результаті з'ясувати чинники, що безпосередньо та опосередковано впливають на його формування, активність розвитку, особливості функціонування.

Проблеми визначення сутності й основної специфіки сучасного комунікаційного простору та тенденцій його розвитку висвітлено в різних за обсягом дослідженнях багатьох знаних українських лінгвістів, серед яких – Караванський С.Й., Загнітко А.П., Ажнюк Б.М., Бацевич Ф.С., Касьянов Г.В., Чемес В.Ф. та інш. Практична цінність полягає в тому, що в національному та міжнародному форматах досліджено важливі процеси мовної комунікації, схарактеризовано роль термінів-новотворів як унікальних і функційно спроможних інструментів мовної комунікації у просторі професійної діяльності, проаналізовано в історичному аспекті специфіку розвитку мовних процесів на території Давньої Греції та визначено основні функції мов у писемній та усній комунікації сучасних міжнародних організацій, що важливе для вивчення студентами, магістрантами, аспірантами університетських гуманітарних дисциплін (зокрема, теорії мовної комунікації, прикладної риторики, міжнародної термінології, практичної стилістики, наукового стилю мови, публічної комунікації тощо).

Мечников І.І., ставши професором Одеського університету у 25 років, збагатив різні наукові галузі і вагомими досягненнями, і новими поняттями та терміноодинацями на їх позначення, доказавши, що саме фахівці стають не тільки авторами багатьох галузевих термінів, частина з яких може з часом вийти за межі цих галузей і набути масштабного поширення в суспільстві, але й у такий спосіб сприяють інтелектуалізації професійної комунікації та міжгалузевих напрямів. Практично в усіх галузях біологічної науки учений зробив видатні відкриття. Багато в чому І.І. Мечников випередив свій час, ставши справжнім провісником появи нового напрямку в медицині ще у ХІХ столітті. На основі його досліджень з'явилися нові медичні терміни, які, позначаючи й пояснюючи ті чи інші явища, давали поштовх до нових наукових відкриттів. Найвідоміші і загальноприйняті терміни, які ввів І. Мечников, – *геронтологія* та *ортобіотика* (назви медичних наук), *фагоцитоз*, *фагоцити*, *фагоцитарна теорія імунітету* (терміни, що пояснюють захисну функцію імунітету). Упродовж усього життя І.І.Мечников дотримувався позиції активного гуманізму, доброчинності в науці, етики наукового спілкування – тих істинно ціннісних пріоритетів, якими уможлиблюється та ушляхетнюється кожна галузева мовна комунікація. Точні номінації всіх понять відповідними терміноодинацями, затвердженими на офіційному рівні академічними словниками і тезаурусами в межах конкретних терміносистем та введеними в професійну усну і писемну комунікацію, – це очевидний прояв культури комунікації. Саме терміни у фаховій комунікації набувають функції універсального інструменту формування і трансляції поняттєвості – головної ознаки спеціального тексту в обох формах його існування. Терміни як імена понять – ключова лексика галузевої комунікації, без правильного розуміння якої неможливі як адекватне розуміння сутності наукових тверджень і логічних висновків, так і опис експериментів і гіпотез, визначення парадигм і теорій, формулювання рекомендацій. До того ж терміни з інтернаціональними коренями, зокрема греко-латинського походження, які придумував учений на позначення нових понять у галузях медицини, – універсальна модель термінологічного знака в усіх мовах, а тому легко зрозумілі у професійних сферах у різних країнах. Міжнародна термінолексика активно сприяє ефективності й інтенсивності професійної і наукової комунікації в міжнародному масштабі.

Результативність мовної комунікації залежить від цілого комплексу чинників, у тому числі від того, чи має комунікатор ораторську культуру, чи є в нього необхідні особистісні якості, чи готовий він як професіонал до публічного формату обміну інформацією. Ще за часів Давньої Греції було закладено підвалини риторики як лінгвокультурологічної науки про ефективне й переконливе спілкування. Функціонування мов, якими відбувалося спілкування в античний період, досліджували українські мовознавці Білецький А. А., Горпинич В. О., Звонська-Денисюк Л. Л., Клименко Н. Ф., Нікітіна Ф. О. та інші вітчизняні науковці.

За багатьма показниками саме грецький поліс науковці вмотивовано називають *суспільством комунікації*, досягнення якого і нині є надійним джерелом риторичних знань та комунікативного досвіду. Еллінський світ винайшов політичну комунікацію, сформувавши структуровані і впорядковані збори, де за результатами дебатів приймалися спільні рішення. У грецькому полісі існувала розроблена система спілкування в рамках таких специфічних громадських середовищ, як агора або гімнасій. Надалі поліси, хоч і зберегли своє середовище зборів і диспутів, проте перестали бути центром політичної комунікації. У ті ж часи утворилася міжнародна мережа інформаційного обміну. На подальше функціонування грецької мови значною мірою вплинула зміна співвідношення між письмовою та усною її формами. Якщо життя в полісах сприяло розвитку усного мовлення, то у величезній імперії все більшого вжитку набувало писемне мовлення, що і призвело до змін в освіті та літературних жанрах: літературна та усна мови розвиваються в протилежних напрямках.

Специфікою мовної політики, а відтак і комунікації у Візантії було збереження в писемній мові літературних норм аттичного періоду та елліністичного койне. Незалежно від

писемної мови продовжувало розвиватися й усне мовлення, яке стало основою новогрецької мови. «Римський стиль» у мовній політиці використовувався у більшості багатомовних країн. Дотримуються його і в наш час. Сутність його виражено формулою: «*cuius region, eius lingua*». Має ця формула і зворотний варіант прочитання: «*cuius lingua, eius regio*».

Розподіл функцій між усною та письмовою формами грецької мови визначив особливості її подальшого розвитку як інструменту комунікації: в усному мовленні в еллінський період утворюються чисельні місцеві варіанти, змішуються форми різних діалектів, водночас створюється загальна (спільна) мова, в писемному мовленні відбувається свідомо консервація його класичної норми V – VI ст. до н.е. Всі основні традиції сучасної риторичної культури ґрунтуються на досягненнях часів Давньої Греції, за яких було розроблено теорію «істинного красномовства» та описано обов'язкові умови успіху мовця в публічному форматі: якісна освіта, абсолютна відповідальність за все сказане, культура аналітичного мислення, інформаційна чесність, природний ораторський хист. Саме ці пріоритети в мовній комунікації нині поцінуються як фундаментальні на засадах давньогрецьких традицій в усьому цивілізованому світі – так, нове в мовній комунікації в конкретно-історичній ретроспективі (на території Давньої Греції) трансформувалося в сучасні традиції глобального масштабу, хоча і з певним національним колоритом, що і засвідчують теорія і практика міжкультурної комунікації.

Мультилінгвальність панорами світу вимагає постійного контролю мовних процесів задля збереження мовного розмаїття світової спільноти та дотримання прав їхніх носіїв, тобто прогресивної мовної політики, особливо в інтеграційних процесах. Багатомовність стала однією з особливостей функціонування Європейського Союзу (ЄС) та умовою його політики.

Питання мовної політики ЄС – актуальний об'єкт дослідження і таких європейських науковців, як Роберт Белл (Англія), Бен Гаврінг (Німеччина), Іларій Савикьєне (Франція), Альфред Сормунен (Фінляндія). Разом із тим питання мовної політики, не втрачаючи своєї актуальності, досі залишаються і недостатньо дослідженими, і недостатньо вирішеними [1, с. 337].

ЄС використовує офіційні мови з різних мовних сімей і мовних груп, зокрема германські (англійська, данська, нідерландська, німецька, шведська), романські (іспанська, італійська, португальська, румунська, французька), балтійські (латиська, литовська), слов'янські (південнослов'янські: болгарська, словенська, хорватська; західнослов'янські: польська, словацька, чеська), кельтські (ірландська), фіно-угорські (естонська, фінська, угорська), семіто-хамітські (мальтійська). Новогрецька мова посідає серед індоєвропейських мов окреме місце на рівні мовної групи. За генезою офіційні мови Євросоюзу походять з трьох мовних сімей: 20 мов – з індоєвропейської, 1 мова – з семіто-хамітської та 3 мови – з уральської, а відтак, найбільше – з найпоширенішої у світі індоєвропейської мовної сім'ї. Усі важливі документи перекладаються кожною офіційною мовою. Як зазначають дослідники, всі робочі мови ЄС одночасно слугують офіційними мовами.

Аналітичний огляд комунікаційної практики на сучасній території ЄС переконує у поширенні «європейської двомовності», коли фактично в роботі інстанцій (за винятком суто офіційних заходів) використовуються в основному англійська, французька та меншою мірою німецька (це і є три робочі мови Єврокомісії) мови. Інші мови використовуються залежно від ситуації, тобто функціонують контекстуально.

Реалізовувана політика багатомовності, розширюючи можливості громадян країн ЄС на сучасному ринку праці, у сферах вищої освіти, науки, техніки, спорту, мистецтва, професійного зростання, забезпечує і полегшує доступ до інформації, до нових знань. Утім проблема лінгвістичної гармонізації в умовах євроінтеграції, збільшення соціальних функцій багатьох європейських мов на шляху до інтернаціоналізації вербальних ресурсів у мовній комунікації актуалізує і стимулює вирішення комплексу взаємопов'язаних у міжнародному

масштабі питань щодо належної (відповідно до вимог часу і соціуму) мовнокомунікативної компетентності населення та обов'язкової засвоєності ним провідної в комунікаційно-інформаційному вимірі лексики, якою і є інтернаціональна на тлі процесів універсализації та спеціалізації нових знань, глобалізації й інформатизації як провідних тенденцій ХХІ ст. Гібридна лексика з міжнародними елементами має достатньо високий комунікаційний потенціал, полегшуючи й оптимізуючи міжкультурну комунікацію, що є вельми важливою і має бути продуктивною в умовах інтеграційних процесів та їх найближчих перспектив [2, с. 62-63].

Таким чином, здійснене нами комплексне дослідження мовної комунікації у професійному, конкретно-історичному та європейському просторі базується на традиційних методах, які дозволили здійснити як лінгвістичний аналіз галузевих термінів, що вперше запропоновані всесвітньо відомим ученим І.І.Мечниковим, семантичну характеристику термінів, що активно використовувалися ним у науковій комунікації, так і вивчити особливості впливу різних діалектів на мовну комунікацію в її публічному форматі у часи Давньої Греції і нарешті виявити основні функції мов у писемній та усній комунікації сучасних міжнародних організацій, бо світ активно глобалізується і завдяки масштабній інформатизації.

Список використаних джерел

1. Онуфрієнко Г.С. Мовнокомунікативна практика Євросоюзу та її перспективи / Г.С. Онуфрієнко, Є.В.Коваленко. Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі : Матеріали II Всеукр. науково-практ. конф. (м. Запоріжжя, 9–10 квітня 2020 р.) / редкол.: В.Л. Погребна, В.М. Попович, Н.В. Островська, Т.О. Серга та ін. [Електронний ресурс] Електрон. дані. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2020. 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. С. 336-341.

2. Онуфрієнко Г.С. Новотвори гібридної мовної природи як маркери продуктивності системи національної деривації в міжкультурній комунікації // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наук. праць. Філологічні науки. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. № 1. С. 61-66.

3. Онуфрієнко Г.С. Основи теорії мовної комунікації: Методичні матеріали для самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей денної та заочної форм навчання. Запоріжжя: ЗНТУ, 2010. 90 с.